



Stefan Kömm plébános

Mennyire hiteles az egyház?

A kérdésfelvetés jelentősége

„Mennyire hiteles az egyház?” Erre a kérdésre a válasz tulajdonképpen nagyon egyszerű, s ugyanakkor nagyon rémisztő is: A katolikus egyház jelenleg a leghiteltelebb intézmény Németországban.

Ha korábban megkérdeztük az embereket, mely intézményekbe vetik bizalmukat, melyik „hitelesre méltó” számukra, akkor eddig mindig világos volt, melyek nem tartoznak ezek közé: a bankok, az ipari konsernek és a politikai pártok. Ezek a ranglista végén landoltak, de most átadták helyüket: a hamburgi Gazdasági Alapítvány most először vette fel a megkérdezett intézmények listájára a két nagy egyházat (a katolikus és az evangélikus), rettenetes eredménnyel a katolikus egyházra nézve, amely az utolsó helyre került: még saját tagjai is kevesebb bizalmat szavaznak neki, mint az evangélikus egyháznak.

Mindenesetre rövidlátás lenne, ha csak az utóbbi év szexuális visszaélési botrányaira vezetnénk vissza ezt a hitelességi válságot. Egy vizsgálat már öt évvel ezelőtt arra az eredményre jutott, hogy a németeknek még 45%-a sem bíz a katolikus egyházban. Az utóbbi év botrányai radikálisan rontottak ezen az értéken, de az egyház voltaképpen már évek óta folyamatosan veszít abból, amire a leginkább szüksége lenne: spirituális világítóerejéből. Hogyan közvetíthetne hitet, ha ő maga nem hitelesre méltó?

A hitelesség kérdése minden síkon megjelenik, a pápától a püspökökön keresztül a papokig és a hívekig, és egy lelki alapkívánalmat jelenít meg: a hit és az élet, a szavak és a tettek összhangjának kívánalmát: hogy azt éljük, amit hirdetünk. Minden ezen fordul.

Keresztelő János híres ujjával, amely a megfeszített Krisztusra mutat, az isenheimi oltárkép festője megtalálta egyik alapképét annak, ami az egyház tulajdonképpen: mutatóujj, utalás, vagy ahogyan a Zsinat mondja: „jel és eszköz”. Az egyház sem nem vitathatatlan tárgya a hitelességnek, sem nem létrehozója a hitelességnek, hanem az a feladata, hogy rámutasson Isten hitelességére, és tanúskodjék róla. Isten az, aki hiteles. Az evangélium hiteles.

Igehirdetésében és tanításában az egyház kezdettől fogva olyan dolgokról és dimenziókról beszélt, amelyek nagyobbak, fontosabbak és igazabbak, mint ő maga. A kereszténység első napjától fogva az evangélium meggyőzőbb és hitelesebb volt, mint azok az emberek, akik továbbmesélték. Különben nem lehetne megmagyarázni az evangéliumok azon emlékeinek széles folyamát, amelyek szerint Jézus nyilvánvalóan újból és újból kétségbeesett tanítványainak megbízhatatlansága, hitelesre méltatlansága miatt. Az egyház alakpépe azt jelenti: Az egyház az evangélium hitelesre méltóságából él, és nem fordítva! Az egyháznak az a dolga, hogy Isten hitelesre méltóságának tanúsítását szolgálja a világban.

Így együtt az is világossá válik, hogy az egyház tagjai miképpen ronthatják az egyház hitelességét: az egyház eltávolodhat a rámutatástól és a tanúskodástól, és mintegy elébe áll a hitelesre méltó evangéliumnak. Az egyház tanúságtévő tagjai képesek úgyszólván láthatatlanná tenni az evangéliumot azáltal, hogy ők maguk terpeszkednek el. Mert világos: egy szerepével visszaélő, hataloméhes, kö-

zömbös, hanyag, banális, korrupt, megmerevedett stb. egyház, illetve az egyház efféle tagjai képesek láthatatlanná tenni az evangélium hitelesre méltó voltát. Felelőtlen viselkedésükkel az emberek képesek annyira eltorzítani Isten evangéliumát, hogy azt már nem is lehet észrevenni. Az egyház alkalmatlan „földi személyzete” nagyon nagy károkat tud okozni az evangélium hitelességének.

Ezért a hitelesség kérdése nem valami mellékes kérdés, mintha egyszerűen visszatérhetnénk napi dolgainkhoz akkor is, ha „azok ott kívül” már semmire sem tartanak minket. Ha az egyház nem öncél, hanem valami nála nagyobbra kell rámutatnia, akkor itt lényegünk egyik központi vonatkozásáról van szó. Ehhez társul, hogy az evangéliumnak minden korban ellene mondtak. Ahol ez történik, ahol emberek tudatosan utasítják el az üzenetet, ott az egyház nyugodtan „lerázza a port a lábáról”, és elvonulhat az igehirdetés következő helyére. De botrány, ha fellépésével maga az egyház mond ellent a Jó Hír lényegének, ha emberek azért utasítják el az egyházat, mert az intézményben, illetve az azt képviselő emberekben túl keveset látnak viszont az evangéliumból. Aki ezt az elutasítást az egyes emberek hitetlenségére hivatkozva intézi el, az nem csupán azt sérti meg, aki nem tud hinni, hanem az evangéliumhoz való hűséget is.

Ezért szeretném elmélyíteni a hitelesség kérdését, és ahelyett, hogy felsorolnám, mindenekelőtt mely kérdésekben tűnik az egyház hitetlenné az emberek szemében, egy szinttel mélyebbre szeretnék menni, és alaposabban szemügyre akarom venni az egyház helyzetét és hitelesre méltatlanságát. Hol rejlenek a mélyebb okok?

Megéri egyszer közelebről megnézni a „Mennyire hiteles az egyház?” kérdést. Tulajdonképpen ki kérdez így? Ki teszi föl ezt a kérdést? És: Ki válaszolja meg? Kinek van fölhatalmazása arra, hogy érvényes választ adjon rá?

Ekkor ugyanis az ember észreveszi: Ez a posztmodern kor egyik tipikus kérdése. Minden egyes embernek szabad föltennie, és föl is teszi. Minden egyes embernek szabad megválaszolnia a maga számára, és meg is válaszolja. És ha általános választ keresek, akkor nem egy bizottságot vagy egy intézményt kérdezek meg, hanem sokak véleményét fogom kinyomozni. A posztmodern egyik fontos eszköze ugyanis a közvélemény-kutatás, amely sok egyén véleményét gyűjti össze, és így azok valamiképp az általánost képviselik.

Egyáltalán: ahhoz, hogy megérthessük az egyház mostani válságát, számomra központi előfeltételnek tűnik, hogy megértsük, mit jelent a posztmodern fordulat. Tulajdonképpen mi az a posztmodern? Megpróbálom egyszerűen fölvezetni.

A hagyományostól a posztmodern társadalom felé

Sem előzőleg soha, sem azóta nem változott meg a német társadalom 15-20 év alatt olyan alapvetően, olyan radikálisan és olyan tartósan, mint 1965 és 1980 között. Modernizációs lökés következett be, áttörés a hagyományostól a posztmodern társadalom irányában.

Mi minden változott meg 1965 és 1980 között? A lista végtelen. Noha a folyamat nesztelen volt, éveken át húzódtott és sosem jutott el radikális változásként az emberek tudatába, hallatlan társadalmi változások mentek végbe. E változásokat külsőleg két olyan tárgy tette láthatóvá, amely ebben az időszakban általános birtoktárggyá vált: az autó és a televízió. 1960-ban a német háztartásoknak csak 25%-ában volt autó, 1980-ban már 64%-ában. 1960-ban a háztartások 17%-ának volt televíziója, 1980-ban viszont a meseszerű 97%-nak.

Ezzel megkezdődött az *egyéni mozgékonyág* és a *háttartalan tájékozódási lehetőség*, s ennek – számos egyéb tényező mellett – jelentős kihatása volt. Ezeknek az éveknek a modernizációs lökése többek között abban mutatkozik meg, hogy sok kisipari üzem eltűnt, egész foglalkozási ágak szűntek meg, például a cipészeké vagy a bogárnoké, és vidéken a mezőgazdaság fő kereseti forrásból zügfoglalkozássá változott. Ebben az időszakban kiürültek a falvak utcái, az élet a lakószobába vonult vissza. A hagyományos milió-társadalomból posztmodern társadalom lett.

A hagyományos társadalom ismertetőjegyei

Az így letűnt hagyományos társadalmat *egyértelmű morális értékek határozták meg*. Igen nagy jelentősége volt az életbölcesség nemzedékről nemzedékre történő átadásának, a hagyománynak. A hagyományos társadalomban az egyén *erős családi és szociális struktúrákba* van beágyazva, a bölcsőtől a koporsóig. Normális esetben a *származás* határozza meg, mi lesz az emberből: saját hozzájárulása csekély, mindent örököl vagy kölcsönöz, gyakorlatilag nincs választási lehetősége. A változásokat inkább úgy értékelik, mint a sors meglepetését, amelynek az ember tehetetlenül ki van szolgáltatva. Az egyik legfontosabb érték az *engedelmesség* a régtől fogva megszokottaknak, a hierarchikus rend hatalmának; ebben a rendben Isten (a vallási rend) áll az élen, vagy az ősök, őt vagy őket követik a fejedelmek vagy hasonlók (a politikai rend) és a családfők (a házi rend), miközben minden hierarchikus sík a közvetlenül fölötte álló mintaképéhez igazodik. A fellépő problémák megoldását a múltban, *a hagyományban* találják meg az emberek. A zárt katolikus milióban is ez volt az a szellemi magatartás, amelynek keretében a vallási szocializáció és a hit továbbadása végbement.

A posztmodern ismertetőjegyei

A posztmodern kor beköszöntésével sok tekintetben totális fordulat történt. Most közkinccsé válik az egyetemes igazság igényének elutasítása vagy kritikus szemlélete a filozófiai és vallási felfogások és rendszerek területén (ún. metaelbeszélésnek vagy mítosznak minősül például a morál, a történelem, Isten, az ideológiák, az utópiák és a vallások, de a tudomány is, ha az igazság képviselőjére vagy egyetemességre tart igényt). *A posztmodern relativizmust jelent*. Meglehet, létezik objektív igazság, de senki sem tarthat igényt rá. Ebből individualizálódás következik, továbbá a hagyományos kötődések, a szolidaritás és az általános közösségi érzés elvesztése. Az egyes ember élete feldarabolódik, a kenyérkereső foglalkozás, a lakás és a szabadidő eltöltése gyakran eltérő helyeken és más-más személyek társaságában zajlik. Arról is beszélnek, hogy a társadalmi élet „szektorokra”, számos csoportra és egyénre bomlása következik be, és ezeknek a csoportoknak/egyéneknek a gondolkodás- és viselkedésmódja gyakran ellentmond egymásnak. *A tolerancia, a szabadság és a radikális sokféleség* alapvető normává válik a társadalomban, a kultúrában és a művészetben. Az egyén előtt elméletileg végtelen lehetőségek nyílnak meg, a lakóhely megválasztásától a baráti kör megválasztásán át a foglalkozás

megválasztásáig. Az egyén egyenesen rákényszerül arra, hogy folytonosan döntéseket hozzon, *választási kényszer* nehezedik rá. Minden élet másmilyen, elvész az „átlagos életrajz”. A szociológusok (a francia *flaneur*-ből eredően) „flanörnek”, sétálgatónak nevezik a posztmodern embert, aki a lehető legtöbb választási lehetőséget szeretné nyitva hagyni, és csak kellenként köti le magát. A „flanörizmusra” jellemző a lelkesedés *a véletlen követése* iránt, s hogy az ember ennek ellenére mindenütt életet találjon, bárhová vezet is a véletlen. A bevásárlóutca vagy bevásárlóközpont lesz a posztmodern társadalom temploma, és a látszólag végtelen, nem kötelező ajánlat légköre pontosan beleillik a posztmodern ember életérzésébe. Számára *az új* mindig jobb, mint a régi, az „új” a minőség ismertetőjegyévé válik.

A posztmodernben *az egyén* dönt, az egyén a király. Fontossá válik a közvélemény-kutatás, ennek logikus következményei pedig a Facebook-akciók és az online-petíciók.

Mindezen változásokat nem irányították, és arról sincs szó, hogy ezeket jónak vagy rossznak értékeljük; tény, hogy ez a szellemi magatartás a 70-es, 80-as évek óta meghatározza minden nyugati-felvilágosult társadalom életérzését. Különösen fontos viszont ebben az összefüggésben az igazság és a tekintély megváltozott felfogása.

Az igazság a hagyományos társadalomban

A hagyományos társadalomban az igazság *abszolút és változhatatlan*, Isten határozza meg (és közli az emberrel). Az igazság abszolút értelemben vett igazságot jelent, nem csupán számomra igazság, nem csupán a mi korunkban igazság, és nem csupán viszonylagos igazság! Amit Isten adott, az egyetemesen, abszolút módon és maradandóan igaz! A „mindig is így volt” határozta meg az emberek gondolkodását; az igazság abszolútnak számított, és nem kellett megindokolni.

Az igazság a posztmodernben

A tudományt, a műveltséget vagy a vallást egy sajátos kultúra vagy társadalom teremti meg, és csak ebben és e kultúrkör számára „igaz”. Mivel az embereknek nyelvet kell használniuk, hogy gondolkodni és kommunikálni tudjanak, s a szavak önkényes megjelölései a dolgoknak és eszméknek, „nincs lehetőség arra, hogy értékeljük vagy kritizáljuk azokat az eszméket, tényeket vagy igazságokat, amelyeket valamely nyelv közvetít”. Minden gondolkodás valamilyen „társadalmi rendszert” jelent. Vagyis amit „igazságnak” tekintünk, az egyszerűen önkényes „hitbeli felfogás, amelynek elfogadására társadalmunk kondicionált minket, ahogyan másokat egy sor teljesen más hitbeli felfogás elfogadására kondicionáltak”. Minden olyan rendszer vagy kijelentés, amely azt állítja magáról, hogy objektíve igaz, vagy amely hátrányosan ítéli meg más kultúrák értékeit, hitbeli felfogását, életmódját vagy igazságigényét, nem más, mint hatalmi játék, az egyik kultúra kísérlete arra, hogy uralma alá hajtson egy másik kultúrát. Az igazságot a párbeszédben alakítjuk ki, vagy találjuk meg. *Az igazság viszonylagos*. Az igazságnak érvekre van szüksége.

A tekintély a hagyományos társadalomban

Az igazság felfogásának felel meg a tekintély felfogása. A hagyományos társadalomban a tekintélyt *kölcsönzött tekintélynek* tartották, amelyet a hatalom, a hivatal vagy a cím, rang igazol. E tekintély gyakorlásának eszköze volt a felvilágosítás, oktatás, az előadás, a monológ, a hallgató-sághoz intézett beszéd, a körirat vagy a rendelet.

A tekintély a posztmodernben

A posztmodernben a tekintélyt *meg kell szerezni* a hitelre méltósággal, amelynek pedig ismételt igazolnia kell magát az életvezetés, a meggyőző személyiség és a dialógusban tanúsított erős érvelési képesség révén. A tekintély gyakorlásának eszközéül itt a dialógus, a vita, a pódiumbeszélgetés vagy a talkshow szolgál.

A hitelesség válságának mélyebb oka

E posztmodern fordulat, ezen alapvető paradigmaváltás jelentősége még mindig túlságosan kevésbé jutott el az egyházi személyzet tudatába. Azt állítom: *Az egyházi hitelesség válságának mélyebb oka az egyházvezetés még határozatlan, kettős viszonyulása a posztmodernhez.*

Valamennyien posztmodern társadalomban élünk, ennek minden előnyével és hátrányával az egyénre nézve. Az egyház azonban változatlanul a hagyományos társadalom képeinek és szimbólumainak foglya; gyakorlatilag minden főállású, illetve önkéntes munkát végző egyházi munkatárs a hagyományos társadalomban szocializálódott vallásilag, vagy pedig a fiatalok azon kicsiny csoportjához tartozik, amelyik tagadja a modernitást. – Durván szólva azt mondhatjuk: *az idősebb nemzedéket* a hagyományos társadalom értékei határozzák meg, és az megpróbálja ezeket a posztmodernben is megőrizni a maga számára. – A most *középső nemzedék* átmeneti nemzedék, amely gyermek- és ifjúkorában még találkozott a hagyományos társadalom maradványaival, de aztán segítette a posztmodern áttörését, vagy legalábbis a posztmodernhez csatlakozott, ami az értékeket illeti. Az egyházi ifjúsági

munka egészen a 80-as, 90-es évekig meghosszabbította a zárt katolikus miliót. Például az „ifjúsági mise/istentisztelet” tipikus jelensége ennek a korszaknak. Ha ennek a nemzedéknek a tagjai ma még azt mondják, „katolikus gyerekkorom volt”, akkor ez megmutatja, mennyire meghatározó volt még a vallás. A „mi”-érzés lényegesen hozzájárult a vallási szocializációhoz. – *A legfiatalabb nemzedék* viszont, körülbelül a negyven év alattiak általában már nem érzik úgy, hogy az egyházi kínálat vagy a kereszteni üzenet megszólítaná őket.

Az egyház meg akar érkezni a posztmodern társadalomba, de alapjában véve még mindig a hagyományos társadalmat, a zárt katolikus miliót siratja. Képi nyelvzetében, igazság- és tekintélyfelfogásában azokhoz az elképzelésekhez ragaszkodik, amelyek ellentmondanak a posztmodern kultúrának.

Ezért a posztmodern nemzedéknek az a határozott benyomása, hogy az Istenről szóló beszéd olyan beszédként hat, amely meg akar szabadítani egy olyan fogságból, amelyet már senki sem tapasztal. A hit olyan zavar gyógyszerének tűnik, amelyet senki sem érez, olyan betegség orvosságának, amelytől senki sem szenved.

Az egyháznak az lenne a feladata, hogy átölelje a posztmodernet. Ez nem jelenti azt, hogy alkalmazkodjék a korszellemhez. Már a négy evangéliumon is le lehet mérni, hogyan sikerült kezdetben az egyháznak az eltérő kulturális környezetben mindig új módon elmondania az eredeti üzenetet. Az egyház csak akkor maradhat meg a kritikus helyesbítő szerepében, *ha szóba áll az aktuális kultúra alapjaival.* Egy távoli országban a misszionáriusnak is meg kell tanulnia azt a nyelvet, amelyet ott beszélnek.

Szóba kell állnia annak az országnak az alapvető érintkezési formáival, amelyben sikeresen akar misszionálni. Az ide vágó címszavak: „inkulturáció” és „kontextualizálás”. Aki ma meglátogat egy normális istentiszteletet, az olyan énekszövegeket hallhat, amelyek száz vagy több száz évvel ezelőtt keletkeztek. Tarthatunk számos konferenciát az „újraevangelizálásról”, de ezek mind gyümölcstelenek maradnak, ha nem merülünk bele a posztmodern nyelvébe, fogalmi világába és szellemi alapjaiba.

A püspökök érzékelik, hogy meg kell érkezniük a posztmodernbe, ha az egyház azt akarja, hogy húsz év múlva is jelentős társadalmi tényező legyen, de nincs bátorságuk ahhoz, hogy elvessek a hagyományos társadalom idejétmúlt jellemzőit. Annak az egyháznak a feszültségei, amely a posztmodernben él ugyan, de ragaszkodik a hagyományos társadalom szellemi alapjaihoz, kettős üzenetekhez és hiteltelenséghez vezetnek.

A következők: ellentmondásos kettős üzenetek

Újból és újból bénítóan hat az emberekre, ha ellentmondásos kettős üzeneteket kapnak az egyháztól. Például a nagykorúságukra hivatkoznak a püspökök, ünnepélyesen megerősítik azt a bérálás szentségével, megkövetelik az oly fontos önkéntes munkához, de idegesen és elutasítóan reagálnak, ha a nagykorúak kinyitják a szájukat, ha kényelmetlen követelésekkel állnak elő, vagy éppenséggel valamilyen reformmozgalmat kezdeményeznek. Nagykorúságot hirdetni, de gyámkodást gyakorolni – ez benuláshoz vezet. A pszichi-



átriából ismert, hogy azok a gyerekek, akik folytonosan ellentmondásos üzeneteknek vannak kitéve, megbetegszenek; nem képesek földolgozni, ha a felnőttek bizonygatják ugyan szeretetüket, de viselkedésük távolságtartást, sőt elutasítást mutat, ha a szülők kinyilvánítják bizalmukat a fiatalok iránt, de azután minden lépésüket ellenőrzik.

Az egyházban jelenleg *sok ellentmondásos kettős üzenet* létezik: Az egyház mindenütt a világon síkraszáll a nők méltóságáért és jogaiért, ugyanakkor minden olyan egyházi hivatalból kizárja őket, amely felszentelést kíván; hangsúlyozza a liturgia és a prédikáció minőségének fontosságát, de inkább külföldről hozat nyelvi nehézségekkel küzdő papokat, akik fáradtságosan és akadozva olvasnak fel egy prédikációt, mint hogy megengedné a prédikálást erre kiképzett laikusoknak, akik sokkal többre lennének képesek; elbocsátja azokat a jó kapcsolatteremtő képességű papokat, akik együtt szeretnének élni egy nővel, de becsukja mindkét szemét, ha emberi kapcsolatokra képtelen vagy zavart kommunikációjú papok tönkretesznek egy egyházközösséget.

Kettős viszonyulás a párbeszédhez

Időközben az egyháznak ismét kettős viszonyulása lett a párbeszédhez, amely a II. Vatikáni Zsinat nagy vívmánya volt: a zsinat szemében az egyházi élet alapelvének számított. Csak így indulhatott meg az ökumenikus közeledés, csak így lehetett létrehozni olyan laikus testületeket, amelyek társfelelősséget vállalnak az egyház küldetéséért, csak így kezdődhetett meg a párbeszéd más vallásokkal, kultúrákkal, világnézetekkel, „a mai világgal”. Sok önkéntes egyházi munkát végző embernek bénító kudarcélménye van, mert az az érzésük, hogy a párbeszédnek ez a szelleme egyre inkább veszendőbe megy. Róma már régóta ismét rövide fogta a központosító és hierarchikus gyeplyét, és sok püspök követi Róma példáját.

A pápa kettős üzenetei

Át kell ölelni a posztmodern. XVI. Benedek pápa is méltatlanul propagálja a párbeszédet: az értelemmel, a tudománnyal, más felekezetekkel, más vallásokkal. Írásaiban és beszédeiben azonban egyidejűleg a „relativizmus” jelenik meg legnagyobb ellenfeleként, a nyugati kultúra legnagyobb fenyegetéseként.

Csak hogy a *relativizmus* éppen az egyik lényegi eleme a posztmodern kultúrának. Nem ölelhetem át a posztmodern, és nem démonizálhatom ugyanakkor a relativizmust. Nem folytathatok párbeszédet, és nem ragaszkodhatom ugyanakkor ahhoz a meggyőződéshez, hogy az *abszolút igazság* birtokában vagyok. Ez önellentmondás.

Felix Wilfred indiai teológiaprofesszor ezzel a címmel írt cikket a Concilium folyóirat 2006. márciusi számában: A keresztény relativizmus dicsérete. Mondanivalóját tömören így lehet összefoglalni: A helyesen felfogott relativizmus közelebb van az evangéliumhoz, mint ha azt gondolnánk, hogy az abszolút igazság birtokában vagyunk. A jól értett relativizmusban nagy lehetőségek rejlenek a teológia számára is, hogy párbeszédet folytathasson a posztmodern kultúrával. Ha hiteltelenítjük ezt a fogalmat, akkor az egyház elvágja magát a jövőjétől, hiszen a posztmodern egyáltalán nem vitatja, hogy létezhet objektív igazság, de idegesen reagál, ha valaki önmagáról állítja, hogy birtokában van ezen igazságnak.

A teológiához intézett kihívás

A posztmodern tulajdonképpen először is a teológia számára jelent nagy kihívást: úgy beszéljen Istenről, hogy a posztmodern ember is megszólítottának érezze magát. Eh-

hez nem kell teljesen feloldódnunk a posztmodernben. A teológia feladata az lenne, hogy *még világosabban tegyen különbséget*: Mi az, ami „hitletétemény”, olyan igazság, amelyről nem lehet lemondani, és melyek az egyház korhoz kötött strukturái? Mi az, ami igazság, és mi az, ami korszellem? Természetesen nem dönthetünk közvélemény-kutatással arról, hogy feltámadt-e Jézus a halottak közül, vagy hogy Isten gyermekei vagyunk-e, vagy sem. De jelenleg nem az történik-e, hogy sok olyasmit állítanak be változhatatlan igazságként, ami tulajdonképpen az egyház alkalmazkodása volt a korszellemhez, mégpedig elmúlt évtizedek vagy évszázadok korszelleméhez? Nem alkalmazkodott-e az egyház túlságosan például a hierarchikus feudális uralmi rendszerhez, ahogyan azt a világi tekintélyek is gyakorolták? Az evangéliumban egy szó sincs erről, legfeljebb az áll benne: „Köteteket ne így legyen!” És miközben a világban letűntek a feudális hierarchák, és megkezdődött a demokrácia diadalmenete, az egyház elidegeníthetetlen igazságnak nyilvánítja azt a hierarchiát, amelyet a világtól vett át. A Biblia gazdag kincsestárában, a keresztény hit történetének gazdag kultúrájában biztosan sok olyan elem van, amely megszólítja a posztmodern embert, és feltárja előtte az evangéliumot; ezeket a kincseket kell hangsúlyozni.

Nézetem szerint az egyház alapvető döntés előtt áll: a kérdés az, hogy át akarja-e ölelni a posztmodern, avagy önmagának elégséges csoportoskává akar válni, amely hátat fordít az uralkodó kultúrának, és megelégszik a múltba forduló Isten-, ember- és világvilágával.

A posztmodern a lelkipásztorkodásban

Az, hogy az egyház már régen nincs a padlón, azoknak a főállású, illetve önkéntes munkát végző tagjainak köszönhető, akik napról napra képesek szembenézni a posztmodern kihívásaival, és akik lehetőségeik szerint régóta ápolják egyházközösségükben a posztmodern kultúrát. Sok más képviselőjében két példát szeretnék megemlíteni arra nézve, hogyan jelentkezik a posztmodern kihívás az egyházközösségek szintjén.

Minden plébános vagy lelkész sokat tudna beszélni arról, mennyire megterhelővé tud válni a lelkipásztorkodásban a posztmodern ember individualizmusa, illetve igénye arra, hogy legyenek *választási lehetőségei*. Gyerekkoromban minden temetés egyforma volt. Nem volt szükséges, de kívánatos sem volt az eltérés a megszokottól. Ma sok megoldás közül lehet választani, ha haláleset következik be: Földbe temetés, vagy urnás temetés legyen? Széles körben, vagy csak szűk családi körben? Legyen-e gyászmise, vagy ne? A temetés előtt imádkozzák-e a rózsafüzért, vagy ne? Legyenek-e megemlékező évfordulós szentmisék? Nem is szólva az elhangzó szövegekkel és énekekkel kapcsolatos egyéni kívánságokról. Az esküvőkkel és keresztelésekkel ugyanez a helyzet. Sok lelkipásztor naponta tépelődik azon, hogy szóba álljon-e a posztmodern ember individualitásával, vagy pedig megakadályozza „a liturgia individuális színrevitelét”, amely háttérbe szorítja Istent.

A másik példa: *A kapcsolatok ápolása* minden ember számára az egyik legnagyobb probléma a posztmodernben. Korábban az egyén bele volt ágyazva a családi kapcsolatok szoros hálójába, most azonban itt is választási kényszer van. Az embernek tudatosan kell döntenie arról, mely kapcsolatokat szeretné ápolni, melyekről mond le, vagy melyeket pihentet átmenetileg. Ezért a lelkipásztorkodásban is sokkal nagyobb szerepet játszanak a kapcsolatok, s ez sok lelkipásztort teljesen kikészít: ösztönösen érzi, mennyire fontos a kapcsolatok ápolása, de egyre nagyobb munkaterületükön nem képesek már erre, vagy felőrlődnek benne.

A posztmodern feltételei között tulajdonképpen jelentősen növelni kellene az egyházközségek személyzetét, hogy meg lehessen felelni a megnövekedett választási lehetőségeknek, illetve kapcsolati igényeknek. Egy profeszszionális társadalomban nem lehet önkéntesek munkájával elintézni az ilyesmit.

Nézetem szerint mi, plébánosok öröklődünk leginkább a hagyományos társadalom értékei szerint tájékozódó egyházvezetés és a posztmodern világ között, amellyel naponta találkozunk. Tulajdonképpen nincs mit csodálkozni azon, amit a bécsi pasztorálteológus, *Paul M. Zulehner* felmérése és tanulmánya is megállapított, hogy Ausztriában időközben nagy szakadék támadt az egyházvezetés és a plébánosok között. [Az ismertetést ld. A plébánosok és az egyházvezetés eltávolodása c. írásunkban, „Érted vagyok”, 2011. április.] Németországban szinte ugyanez a helyzet.

Az egyház válsága a püspökök válsága

II. János Pál óta új antimodernizmusról lehet beszélni, amely mindenekelőtt a püspöki kinevezésekben csapódott le. Ahol a Szentszék konzervatív álláspontjaihoz való hűség és az egyház bármiféle változásának elutasítása a legfőbb feltétel, ott szükségképpen nem a legjobb, legjelmesebb, legkreatívabb, legjobb vízióval bíró papok lesznek püspökök, hanem a legalkalmazkodóbbak, a legkorlátozottabbak, a legengedelmesebbek és a legvonalasabbak. A posztmodernben, ahol személyiségével és érvelőképességével kell kivívnia az embernek a tekintélyt és a hitelességet, ennek különösen végzetes hatása van az egyház nyilvánosságbeli hatására nézve.

Ez azonban azt is eredményezi, hogy *a mai püspökök reformálási és változtatási készsége rendkívül csekély*. Jól jelzi ezt a kötelező papi nőtlenységhez való hozzáállásuk, ami persze nem csoda, ha tudjuk, hogy ez nagyon fontos kritériuma a püspöki kinevezésnek. Több mint 30 éve senkit sem szenteltek püspökké, aki előzőleg nyilvánosan vagy szűk körben a cölibátus megszüntetése mellett foglalt állást. A püspökök *kontraszelektív kiválasztása* hosszú távon oda vezet, hogy a papok nézeteinek és véleményeinek sokfélesége nem jelenik meg a püspöki karban. Ezért aztán tulajdonképpen nem a papság és a hívők, a hivatalos egyház és a népegyház között van szakadék, hanem a püspökök és a papság nagy része között.

Ennek ellenére: aki nem akar szakadást, az nem kerülheti el, hogy a püspököket is meghívja a jövőbe vezető útra. Úgy gondolom, egyetlen püspöktől sem vitathatjuk el a jó szándékot, hogy a jövő nemzedékek számára is föl akarja tárni és tovább akarja adni a keresztény üzenetet. És biztos vagyok abban, hogy nagyobb részt a püspökök is szenvednek a mostani helyzetűtől, még akkor is, ha (még) nem késszenek levonni a helyes következtetéseket.

Hogyan válhat ismét hitelesebbé az egyház?

Úgy, hogy önmaga számára, befelé is érvényesíti azokat az alapelveket, amelyeket kifelé, a világtól, a társadalomtól megkövetel. Úgy, hogy újabb döntéseket hoz a posztmodern tényleges átölelése érdekében, és párbeszédet, valódi párbeszédet folytat. Ez azt jelenti, hogy minden kérdéstről nyíltan és becsületesen vitázik, strukturális kér-

désekről éppúgy, mint teológiai kérdésekről, és különösen képpen arról, hogy miként kell közvetíteni a hitet a posztmodern társadalom feltételei között. Ez feltételezi a reformokra való alapvető készséget. A csaknem ötven évvel ezelőtti liturgiareform óta nem történt említésre méltó változás az egyházban. Egy egész nemzedék szenved a reformok leállításától, miközben a vezetés már a megcsömörlésig megterheltnék érzi magát az alulról jövő, mindig azonos követelésektől. De minden frusztrációja ellenére a mostani „középső nemzedék” adja az egyház főállású, illetve önkéntes munkát végző munkatársainak többségét; ha nem használják ki az ebben az „átmeneti nemzedékben” rejlő lehetőségeket, akkor országunkban legkésőbb húsz év múlva összeomlik a ma ismert teljes egyházi struktúra.

Az egyháznak továbbá sürgősen foglalkoznia kell *a hatalom kérdésével*. Mivel gyakorlatilag minden jelentős kihatású döntést a demokratikus testületek részvétele nélkül hoznak meg, a tulajdonképpen ésszerű egyházi tanácsadói struktúra egyre inkább fügefalevélnék tűnik, és ésszerű volta egyre kérdésesebbé válik, mind a benne résztvevők, mind az egyházvezetés szemében. A „fent” meghozott, követhetetlen döntések az egyház iránti szimpátia mind nagyobb részét játsszák el. Az embereknek finom érzékük van az iránt, hogy magas tisztségek betöltői mindenekelőtt saját karrierjüket építgetik-e, vagy pedig valóban önzetlennül Isten és az emberek szolgálatában állnak-e.

A pszichológus egyszer rámutatott arra, hogy a klerikusok között az átlagnál sokkal nagyobb számban vannak olyan narcisztikus hajlamú emberek, akik különlegesnek tartják magukat, elsődlegesen az önérvényesítés érdekli őket, és nagyon jól érzik magukat egy hierarchikus rendszerben. Még mindig tabutéma az a kérdés, hogy valódi demokratikus struktúrák által hogyan lehet kiegészíteni és megjavítani az egyház hierarchikus struktúráját, amely fogékony a legkülönfélébb visszaélésekre.

Az egyháznak *új alázatra* van szüksége. A szexuális visszaélések botrányai nyomán ismételten hivatkoztak erre a fogalomra. Csakhogy az alázat azt is jelentené, hogy elismerik a jelenlegi helyzet páratlan és nehéz voltát. Most gyakran így érvelnek: „Az egyház mindig is keresztülment nehéz időkön.” Vagy: „Tulajdonképpen mit képzelnek ezek a németek? Ők csak kicsi részét alkotják a világegyháznak, és nincsen külön német út.” Számomra mindkét érv fennhézajónak tűnik, és egyik sem ismeri föl, hogy az egyház nem öncélú intézmény, hanem jel és eszköz. Elsődleges célunk nem lehet az, hogy átmentsük az egyházat a jövőbe, hanem az, hogy elvezessük az embereket az üdvösségre. Ezért aztán nem játszhatjuk ki a világegyházat érvként a helyi egyházak ellen. Egy világi uralkodó gondolkodhat így, de az nem, aki annak a Jézusnak a nevében lép föl, aki olyan pásztorként beszélt önmagáról, aki inkább otthagyja 99 juhát, hogy utánahessen az egy elveszettnek. Az alázat azt jelentené, hogy az emberek kedvéért lemondunk saját kedvelt hagyományainkról és gyakorlatainkról, ha azok inkább akadályozzák, semmint segítenék igehirdetésünket. Ez azonban azt is jelentené, hogy az egyház eltávolodik a tekintély és az igazság azon felfogásától, amely a posztmodernben gőgnek hat.

ELŐFIZETÉS

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb **2012. február végéig** újítsák meg előfizetésüket. Az egyes számok ára változatlanul 240,- Ft lesz, tehát az *éves előfizetés 1450,- Ft*, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt 2500,- Ft*. Többletbefizetéseket vagy adományokat ezután is szívesen elfogadunk. Kérjük, hogy az utalvány címzésében az „Érted vagyok” és Kovács László nevét egyaránt tüntessék föl.

Az egyháznak arra van szüksége, hogy *megtérjen az ifjúsághoz*. Ehhez először is be kell vallania, hogy már nem jut el az átlagos fiatalokhoz – mint lehetséges egyházi munkatársakhoz pedig végképp nem. A hivatásgondozás területén minden kezdeményezés füstbe megy. Az a kevés 40 év alatti, aki még megtalálható a papi szemináriumokban vagy a teológiai előadásokon, szinte kizárólag kortársainak abba a nem jellegzetes és elenyészően kicsi csoportjába tartozik, amely tagadja a modernitást. Noha kommunikációtechnikai szempontból gyakran teljesen naprakészek, és szívesen használják a modern kor technikai vívmányait, de belső beállítottságuk, valamint értékatalógusuk alapján könnyebben tudnak szóba elegyedni a 60 év fölöttiekkel, mint a velük azonos korúakkal. A fiatalabb, tehát 40 év alatti papok háromnegyede a világtól elfordultnak, és a kulturális modernitás ellenfelének nevezi magát. Sok szeminarista egyáltalán nem akar már plébános lenni. A posztmodern kultúrával való szembenézés túlterheli őket. A szentségek fölvetését előkészítő katekézis és a (posztmodern) katolikus népesség átlagával való találkozás iszonyat számukra. Legszívesebben rögtön a papszentelés után doktorálnának, vagy más egyházi zugot keresnének maguknak. Ha mégis plébános lesz belőlük, ez gyakran terhelési teszt lesz az egyházközségek számára, és sok csalódást okoz, mivel a fiatal plébános semmiképp sem nőtt föl ahhoz, hogy szembenézzon az egyházközségét meghatározó posztmodernnel, és konfliktus esetén a hagyományos társadalom tekintély- és igazságfelfogásához vonul vissza, amit azonban rajta kívül gyakorlatilag senki sem képvisel már, így aztán egyházközségének többségére többé-kevésbé hóbortosként, kommunikációra képtelenként és tekintélyelvű emberként hat. Természetesen az ilyen fiataloknak is joguk van megtalálni helyüket az egyházban, de ha csak ilyenekből fog állni az egyház személyzete, akkor biztos az útja a szektává válás felé – vagyis akkor, ha nem sikerül elérnie a sokfelé nyitott, az életre szóló döntésektől visszariadó, kreatív, szívesen kísérletező, tapasztalatokat kereső és paradoxonokban élő fiatalokat is, úgy is mint az evangélium címzettjeit, és úgy is mint lehetséges munkatársakat. Ennek érdekében azonban újra át kell gondolni a szemináriumi képzést is, amely még mindig a hagyományos társadalom alapelvei szerint tájékozik.

Az egyház minden bizonnyal legnagyobb kihívása azonban egy *újfajta spiritualitás* megtalálása. Mennyire hitelesen imádkozunk? Mennyire hitelesek az istentiszteleteink? Ha a posztmodern ember részt vesz valamely istentiszteleten, az a benyomása-e, hogy ott érezhető Isten jelenléte? Hol vannak azok a terek, amelyek képesek hitre vezetni a vallási analfabétákat? Ehhez új egyházi „előtekerre” lenne szükség; a kis imaszobának, a szívet megérintő meditációs teremnek és a hasonlóknak minden plébánia részét kellene alkotniuk. És persze az egyházi személyzetnek sokkal képzetebbet kellene lennie a csendgyakorlatokban, a testgyakorlatokban, a légzési gyakorlatokban, kis imacsoportok vezetésében, hogy lépésről lépésre el tudják vezetni az embereket az imádsághoz. Sok katolikus egyházközségben még viszonylag nagy „dinamikus potenciál” van jelen, amely testületekben, egyházi csoportokban, de az imákon és istentiszteleteken való részvételben is tükröződik. Ha kihasználatlanul marad ez a potenciál, s a mélység iránti vágy meg a reformokra törekvés csalódásba torkollik, akkor ez a potenciál a következő években összeomlik, és nemzedékekre lesz szükség újbóli felépítéséhez.

Mit tehetünk?

Feladatunk, hogy *az egyházvezetést figyelmeztessük*, emlékeztessük, és ismételten eléje tárjuk látásmódunkat. De biztosan az is fontos a jelenlegi helyzetben, hogy *higadnak maradjunk*, és a magunk színtjén azt tegyük, ami a meggyőződésünk. A mostani nehéz átmeneti helyzet is sok lehetőséget nyújt arra, hogy *tanúságot tegyünk* a minket eltöltő reményről. Mindenki jellé válhat a maga síkján. Hamis dolog lenne mindent fölülről várni. Az egyház egészének kell megújulnia, s abba a mi egyházközségünk és mindegyikünk is beletartozik.

A jelenlegi egyházi helyzethez azonban az is hozzátartozik, hogy kibírjunk és elviseljük bizonyos dolgokat. Nem tudjuk megállítani a megatrendet, és *együtt kell élnünk* azzal a ténnyel, hogy ha én megnyitom is a kilátást az evangéliumra, mások elállhatják azt. Ezért vastag bőre, magas türelmi küszöbre és nagyon hosszú távú szemléletre van szükségünk.

A szociológusok körében általában „vallásbarátnak” számít a posztmodern. Jó részt a magunk számlájára kell írunk, ha az egyház ennek ellenére a posztmodern vesztesének számít. Még vannak lehetőségeink, de az idő szorít. Az evangéliumnak vannak válaszai a posztmodern nemzedékek kérdéseire, bajaira, félelmeire és zsákutcáira is. Hogy megpróbáljuk ezt az üzenetet számukra is föltárni, ezzel a Jó Hírnek is tartozunk, de még inkább az embereknek – örömeikben és reményükben, szomorúságaikban és félelmeikben egyaránt.

Forrás: <http://shurl.eu/vlq>
(csekély rövidítéssel)

